

KUMINETZ Géza

A KÁNONI FORMA A LATIN ÉS A KELETI KÓDEXBEN*

BEVEZETÉS; I. A HÁZASSÁGKÖTÉS FORMÁI; II. A KÁNONI FORMA TERMÉSZETE; III. INTERRITUÁLIS KÉRDÉSEK; IV. ÖSSZEGZÉS.

BEVEZETÉS

A házasságkötés az a jogcselekmény, mellyel létrejön egy házasság, melyről az a vélelem, hogy érvényesen lett megkötve. Mivel a házasságkötés az emberi személy alapvető joga, így csak a közjó érdekében valóban indokolt esetben korlátozható, továbbá mivel ma nagy a 'mobilitas humana', népek, vallások élnek együtt, ezért különböző nemzethez, valláshoz tartozó emberek könnyen köthetnek házasságot. A házasságkötés formája épp ezért az egyes jogrendek, akár vallási, akár világi jogrendek ütközési pontja. Talán épp ezért nem kedvelt téma a kánonjogászk között.¹ Tovább nehezíti a probléma megoldását az a körülmény, hogy a házasságkötés egyetlen cselekmény, tehát egyszerre csak egy jogrend előírását lehet figyelembe venni. Mégis a házasságkötés formájára vonatkozó jogrendezéstől, és az egyes jogrendek közti konfliktusok feloldásától várhatjuk a jogbiztonságot és a házasságkötés érvényességét.

Ebben az előadásban e szerteágazó problémakörnek csak egyetlen szeletét, a különböző, pontosabban latin és keleti rítusú katolikusok egymás közti házasságkötésének vitatott pontjait fogjuk vázolni és próbálunk a felvetett kétségekre megoldást találni, kínálni.

I. A HÁZASSÁGKÖTÉS FORMÁI

A házasságkötésről mindenek előtt azt kell megállapítanunk, hogy szent dolog, sőt szentség felvétele is, ám lényegét tekintve egy jogi valóság, mely szimbolikus módon fejezi ki a kölcsönös ajándékozást és elfogadást. Ez a cselekmény, vagyis a házasságkötés szinte mindent kifejez és védelmez azzal kapcsolatban, amit az egyház a házassággal kapcsolatosan tanít. Így kifejezi és védelmezi: 1) az emberi személy és a hívő egyik alapvető jogának gyakorlását, 2) egy szentség létét és véltét, 3) a házastársi szerelmet, mely a maga természete szerint feltételezi az igaz-

* A kutatást az MTA támogatta a Magyar Tudományos Akadémia és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Liturgiatudományi Kutatócsoportjában folytatott munka keretében. A 2004. évi kánonjogi világtalálkozón, Bejrútban elhangzott olasz nyelvű előadás magyar nyelvű változata, amelyet a szerző felolvasott 2004. június 28-án a Magyar Kánonjogi Társaság ülésén.

¹ FÜRST, C.G., *Probleme der Form der Eheschliessung von Orientalen oder mit Orientalen*, in *Processibus Matrimonialibus* 2 (1995) 23.

ságosság dimenzióját,² 4) egy jogcselekményt, 5) az egyház illetékességét a saját életének rendezésében, 6) az egyház szabadságát, 7) a vallásszabadsághoz való jogot, 8) a házasulandók hitét, katolikus identitástudatát, 9) a hívő rítushoz való személyi jogát, 10) a házasságkötés ünnepélyes jellegét, 11) a házassági beleegyezés központi jellegét 12) a házassági beleegyezés társadalmi karakterét,³ 13) a kötés érvényességét, 14) a házasulandók szabad és megfontolt döntését, 15) a saját váláshoz való hűséget,⁴ 16) a beleegyezés szuverenitását, legitimitását és hitelességét, 17) a felek szabad állapotát, 18) az egyházi házasságkötés szent, szentségi és felbonthatatlan jellegét, 19) a házasság belső jóságát, ha nem szentségi kötésről van szó,⁵ 20) a kötésből származó jogok és köteleességek egyenlőségét,⁶ 21) a házasságkötés egyetlenségét, 22) a házasságkötés ökumenikus jellegét, 23) a házasságkötés szertartásához, az érvényes házasságkötéshez és családalapításhoz való jogot,⁷ 24) az egyház minősített jelenlétét, 25) a beleegyezés szuverenitása és az invalidáló törvények hatása közti kapcsolatot,⁸ 26) az egyház házasságok feletti pásztori vigilanciáját.

A házasságkötést mindeztidáig a maga globalitásában szemléltük, melynek a továbbiakban különböző egymástól el nem szakítható dimenzióit próbáljuk megvilágítani. Így beszélhetünk a házasságkötés természetes, szentségi és jogi formájáról.

A természetes formát a felek kölcsönösen kifejezett és elfogadott valódi beleegyezése alkotja. Ez természetjogi elv. Önmagában az ilyen beleegyezés a személyek jogképességével életet adhatnak egy érvényes házasságnak. Ugyanez a házasság a megkereszteltek között egyúttal szentség is.

A szentségi formával kapcsolatban az alábbiak említendőek: Minden szentség az egyház szentsége, melynek ugyanaz az egyház a sáfára, vagyis rendelkezik mindazzal a hatalommal, ami szükséges és elégséges a szentségek kiszolgáltatása szabályozásához, vagyis az érvényesség és a megengedettség feltételeinek meghatározásáról van szó. Természetesen ami isteni akaratra megy vissza, az változtathatatlan, tehát ki van vonva az egyház hatalma alól. Minden szentségnek megvan a maga lényegi rítusa, melyet nem szabad megváltoztatni, ám szükség esetén ahhoz

² PAVANELLO, P., *La dimensione giuridica del matrimonio: significato teologico e conseguenze pastorali*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 15 (2002) 331. ORTÍZ, M.Á., *La forma canonica quale garanzia della verità del matrimonio*, in *Ius Ecclesiae* 15 (2003) 376.

³ ORTÍZ, M.Á., *La forma canonica quale garanzia della verità del matrimonio*, in *Ius Ecclesiae* 15 (2003) 376.

⁴ MONETA, P., *I soggetti tenuti ad osservare la forma canonica: il canone 1117 CIC*, in CARRERAS, J., (a cura di) *La giurisdizione della Chiesa sul matrimonio e sulla famiglia*, Milano 1998. 177.

⁵ MARTÍN DE AGAR, J.T., *Norme delle conferenze episcopali sul matrimonio misto*, in *Folia Canonica* 4 (2001) 220.

⁶ GIACCHI, O., *De consenso matrimoniale sotto l'aspetto giuridico*, in AA.VV., *Acta Conventus Internationalis Canonistarum. Romae diebus 20-25 mai 1968 celebrati*, Romae 1970. 507.

⁷ HÉCTOR FRANCESCO, F., *Il bonum societatis e l'indissolubilità del matrimonio*, in *Ius Ecclesiae* 15 (2003) 719.

⁸ NAVARRETE, U., *Consensus naturaliter sufficiens sed iuridice inefficax. Limiti alla sovranità del consenso matrimoniale*, in *Periodica* 88 (1999) 365.

lényegi elemet tisztán egyházi jogon kapcsolni lehet.⁹ Ha ezeket az elveket alkalmazzuk a házasságra, akkor a lényegi szentségi jelet a jogképes felek beleegyezésében találjuk meg, s ez az, ami változhatatlan. A latin egyház nem látta szükségesnek azt, hogy az idők során ehhez valami lényegi elemet rendeljen hozzá érvénytelenség terhe alatt. Ebben a felfogásban a szentség kiszolgáltatói csakis a felek. Ellenben a keleti egyház már jóval a kánoni forma előtt a szentségi forma részévé tette a papi áldást, mint érvényességi feltételt. Ezáltal a feleket megáldó pap is a szentség kiszolgáltatójává válik, s közreműködése nélkül nem jön létre a szentség. A latin egyház tehát csak arra szorítkozik, amit az Úr Krisztus parancsolt, a keleti egyház azonban hozzáadott valamit a szentségi forma lényegi struktúrájához, éspedig a papi áldást, nagyon hatásosan kifejezvény így az egyház és a papság kegyelemkövetítő szerepét. Mindazonáltal a latin felfogás nem jelenti azt, hogy a házasságot kevésbé szent vagy szentségi cselekménynek tekinti, miként azt sejteti a keleti felfogás.¹⁰

A házasságkötés jogi formája: a kánoni forma külső elemként lép be a házasságkötés struktúrájába, éspedig úgy mint az illetékes hatóság által lényegi feltételként szabott jogi formáság. Ha ez a feltétel nem teljesül, akkor a házasság, és következőképp a szentség sem jön létre. A hatályos jog előírása szerint a kánoni forma szinte elérte tökéletességét, hiszen csak azokat az elemeket foglalja magában, melyek feltétlenül szükségesek (a felek, az asszisztens és a tanúk jelenléte, a papi áldás), pontosan kidolgozott az illetékesség, valamint a fakultás delegálásának rendszere. Ezen túl kellően rugalmas is, amit bizonyít: 1) a rendkívüli forma lehetősége, 2) a képviselő útján történő házasságkötés, 3) a 'supplet Ecclesia' elv alkalmazása, 4) a forma alóli mentesítés azok számára, akik formális aktussal elhagyták az egyházat, 5) a kánoni forma csak megengedettségi feltétel, ha a másik fél ortodox hívő, 6) a forma alóli felmentés lehetősége, 7) a területiség és a perszonalitás elve az illetékesség esetében, tehát nem csak a saját ordinárius és plébános előtt lehet érvényes házasságot kötni, 8) az érvényesítés lehetősége adott esetben úgy, hogy nincs szükség a beleegyezés újabb, a kánoni formában történő kinyilvánítására.

II. A KÁNONI FORMA TERMÉSZETE

A kánoni forma jogintézménye tisztán egyházi törvény, s ezért a törvényhozó bölcsességén múlik érvényben tartása, lényegi elemeinek, kiterjedési körének változtatása. Ezen túl egy jogcselekményt érvénytelenné tevő törvény, tehát érezhetően korlátozza a felek házassodási jogának gyakorlását a házasság és család intéz-

⁹ KADZIOCH, G., *Il ministro del sacramento del matrimonio nella tradizione e nel diritto canonico latino e orientale* (Le tesi Gregoriana, Serie DC 22), Roma 1997. 159.

¹⁰ NAVARRETE, U., *Differenze essenziali nella legislazione matrimoniale del codice latino e orientale*, in *Acta Symposii Internationalis circa Codicem Canonum Ecclesiarum Orientalium* (Kaslík 24-29 aprilis 1995), Kaslík 1996. 278. NAVARRETE, U., *Questioni sulla forma canonica ordinaria nei codici latino e orientale*, in *Periodica* 85 (1996) 498-499.

ménye közérdekű jellege javára.¹¹ E jogintézmény bevezetésével az egyházi törvényhozó az alábbi értékeket igyekezett hatékony védelemben részesíteni: a katolikus hit védelme, a felek szabadsága, a házasság és a család épsége és egészsége, a személyek szabad állapotának jogbiztonsága.

A II. Vatikáni Zsinat alatt és után jóllehet többen megkérdőjelezték a kánoni forma jelentőségét, a törvényhozó mégis alapvetően változatlanul meghagyta a vonatkozó kánonokat.

Mit tehet az egyházi hatóság, jelen esetben a legfőbb egyházi hatóság a kánoni formával kapcsolatban? Vagyis meddig terjed az egyház hatalma? 1) Megváltoztathatja a forma lényegi elemeit, pl. előírva a latinoknak is a papi áldást, vagy megszüntetve azt a keletiek számára, 2) szűkíteni vagy tágítani a megbízás lehetőségeit, változtatni a felmentés feltételein, 3) megváltoztatni a kánoni formára kötelezettek körét, 4) törölni a formára való kötelezettséget, mint érvényességi feltételt, 5) visszatérni a doktrinális elvhez, kiterjesztve minden megkereszteltre a kánoni formát, mivel a katolikus egyház minden megkeresztelt vonatkozásában saját, kizárólagos és független joron hoz törvényt és ítélkezik a házasságuk lényegét és lényegéből szükségképp következőket illetően. Ez a lehetőség tehát doktrinális elven alapul, mindazonáltal mintha ellentétben állna az ökumenikus törekvésekkel és a vallásszabadság jogával. Ez az ellentét azonban csak látszólagos, mivel doktrinális elvről van szó. Egyrészt, a katolikus egyházban a maga lényegében fennáll Krisztus egyháza és egyetlen más egyházban sem áll fenn olyan teljességgel az egyház, mint ahogy fennáll a katolikus egyházban. Ez valamiképp azt is jelenti, hogy a többi egyház és egyházi közösség leszakadt és elszakadt a korábban egységes egyháztól. Fogalmazhatjuk úgy is, hogy ez az egyház az anyaegyház, mely hazavárja fiait. Másrészt a katolikus egyház számára is érvényben van a vallásszabadság joga, vagyis a katolikus egyház is szabadon hirdeti tanítását, az Igazságot a társadalomban, minden népnek. Ez a magatartás nem sérti és nem sértheti sem más vallások hasonló jogát, sem pedig a kölcsönös tolerancia elvét. Mivel a mai társadalomban maguk a polgárok választják gyakorlatilag a világnézetüket, a vallásukat és szabadon ragaszkodnak hozzá, vagy másikhoz csatlakoznak, ebben a mozgásban senkit nem korlátozhatnak se állami se egyházi törvények. Ha már most valamely vallás előírása egy házasságot érvényesnek tart, melyet követője kötött, s netán az állami törvények szerint is érvényes a kötés, akkor nincs különösebb jelentősége annak, hogy más vallás mit gondol erről a házasságról, hiszen aki kötötte, az általa szabadon választott vallás előírása szerint kötötte. További szempont, hogy a világ és más vallások felfogása a házasságról gyökeresen más, mint amilyen a katolikus egyházé, ami gyakorlatilag a házasság felbonthatóságát jelenti. Lassan ott tartunk, hogy nem azt kell vélelmezni, hogy ha valaki házasságot kötött, akkor eo ipso felbonthatatlan házasságot kötött, hanem az ellenkezőjét, mivel egyre erőteljesebben ez határozza meg a tudatot,¹² tehát a felbonthatóság. Viszont

¹¹ NAVARRETE, U., *Diritto canonico e tutela del matrimonio e della famiglia*, in AA.VV., *Ius in vita et in missione Ecclesiae*, Città del Vaticano 1994. 995.

ha valaki ilyen körülmények között eljut a katolikus egyházba, esetleg több vallást is elhagyott már az Igazság keresése közben, s ha eljut a katolikus egyházba, megváltozik a felfogása, szubjektív értelemben is érett és felkészült lesz a szentség vételére. Ha érvényesnek tartja korábbi házasságát, úgy azt minden további nélkül érvényesíteni lehet ilyenkor, akár gyökeres orvoslással is. Egyébként pedig szabad állapotú, ha polgárilag már elvált. Ismét mondanám, hogy nincs szó se kényszeréről, se intoleranciáról, hanem az adott vallási közösséghez tartozó hívő lelkiismereti szabadságának valódi tiszteletben tartásáról, hiszen senki sem kényszeríthető lelkiismerete ellenére arra, hogy felvegye a katolikus hitet, de arra sem, hogy lelkiismerete ellenére valamely vallási közösség őt fogva tartsa.¹³ Ha tehát a katolikus egyház bevezetné ezt a változást, aminek ma egyébként kicsi a valószínűsége, meglehetősen egyszerűvé tenné a formával kapcsolatos interordinamentális problémákat, érvényesítené fegyelmi téren is a tanítását. Persze ez a felvetés tovább finomítható, hogy pl. azokban az egyházakban, mint pl. az ortodox egyházakban, melyek valódi szentségnek ismerik el a házasságot, ott nem lenne továbbra sem érvényességi feltétel, vagy mivel ott is valódi kormányzati hatalom van, a saját törvényhozásukat ismerné el. Mindenesetre ez a törvényhozói aktus kifejezésre juttatná azt, hogy a katolikus egyház különleges helyet foglal el a keresztény egyházak és felekezetek között.

De térjünk vissza a vonatkozó hatályos jog egyik sokféle értelmezésre okot adó gócpontjára, vagyis az interrituális házasságkötéskor alkalmazott forma problémájára.

III. INTERRITUÁLIS KÉRDÉSEK

Mivel a modern társadalmakban a polgárok szabadon választhatják meg lakóhelyüket, ezért merül fel az a jogilag rendezendő probléma, hogy melyik lesz az illetékes egyházi hatóság, vagyis az a hatóság, melynek joghatósága alá tartoznak a lakóhelyet változtató hívek. Ez a hatóság rendszeren a hívő saját rítusának megfelelő hatóság, ám elképzelhető, hogy az adott területen nincs se területi, se személyi illetékességű saját rítusú egyházi hatóság. Természetesen előfordulhat az is, hogy különböző rítusú, vagyis sajátjogú egyházak egyszerre léteznek ugyanazon a területen, mindegyik saját hierarchikus szerkezete jelen van tehát és gyakorolja hatalmát. Mivel a házasságkötés és a házasságban élés a hívőknek is alapvető joga, és a házastárs megválasztásának a szabadságát a legmesszebbmenőkig figyelembe kell venni, ezért lehetséges olyan tényállás, hogy két katolikus, ám különböző sajátjogú egyházhoz tartozó hívő kíván házasságot kötni egymással. Kicsit egyszerűsítve a helyzetet, az egyik hívő mindig latin, míg a másik mindig valamely keleti katolikus rítus tagja. Ezeket a házasságkötéseket vizsgáljuk a továbbiakban.

¹² Ld. A kánonjog tudományában létező ún. „error pervadens” kifejezés, mely pontosan ezt a gyökeres tévedést, az akaratot meghatározó tévedést jelöli.

¹³ Vö. CIC 748. k. 1-2. §§.

A két kódex rendelkezése hasonló az ilyen interrituális házassággkötés esetében. Mindkét egyházi hatóság illetékes a házassággkötésnél való közreműködésre, feltéve ha legalább a házasulandók egyike a saját rítusához tartozik. Ebben az esetben a felek is szabadon választhatnak az illetékes fórumok között. Mivel a két törvényhozás lényegesen eltér a forma, vagy pontosabban az előírt érvényességi feltételek elemeiben, ezért merülhet fel a probléma, hogy vajon ilyen esetben mindenképp követelmény-e a papi áldás, konkrétan ez azt jelenti, hogy a latin plébánián kötendő házassággkötés esetében is érvényességi kívánalom-e ez? Tehát kizárt a latin diakónus, esetleg a világi megbízása? Végeredményben a kérdés ugyanez abban az esetben is, ha keleti hierarchia hiányában keleti híveket latin ordinárius joghatósága rendel a keleti kódex 916. k. 5§-a. Hogy erre a kérdésre válaszolni tudjunk, látnunk kell, mely elveket kell figyelembe vennünk. Mindenek előtt a rítushoz való jogot, aminek érvényt kell szerezni. Így ha latin plébánián történik a házassággkötés, akkor meg kell tartani a keleti kódex előírását, tehát pap kell hogy kösse a házasságot. 2) ha nem lehet megtartani a rítusra vonatkozó előírásokat, úgy a házassággkötéshez, és jelen esetben a szentséghez való jog alapvetőbb a rítushoz való jognál. Tehát nem lehet kételkedni a megkötött házasság érvényességében.

A szerzők azonban különbözőképp értelmezik a papi közreműködés szükségességét az ilyen interrituális házassággkötés esetében. Három fő értelmezési kísérlet létezik:¹⁴ 1) Victor Pospishil úgy gondolja, hogy a 'locus regit actum' elvét kell alkalmazni, ami azt jelenti, hogy a kötés helyén érvényes törvényhozás a kötelező, így latin plébánia esetén a latin jog, keleti plébánia esetén a keleti jog. Eszerint érvényes a házassággkötés akkor is, ha diakónus, vagy netán világi előtt történik az, ha latin plébánián kötik azt. 2) Bruno Primetshofer (legalábbis ez volt korábbi álláspontja) szerint a közreműködő rítushoz tartozása a meghatározó. Így ha a közreműködő latin, akkor a latin előírások, ha ellenben keleti, úgy a keleti előírások szerint kell a házasságot megkötöni. 3) Carl Gerold Fürst nézete¹⁵ szerint padig a szigorúbb előírás elvét kell alkalmazni, vagyis a keleti előírást. Tehát semmilyen körülmények között nem lehet érvényes a latin diakónus előtt kötött házasság. E magyarázatok illusztrálására Bernd Eicholt konkrét kázusokat is hozott: 1) Egy latin diakónus működik közre egy interrituális házassággkötésnél, akit törvényesen az illetékes latin plébános delegált. Ha a fenti 'locus regit actum' és a rítushoz tartozás elveit alkalmazzuk, úgy a házasság érvényes, ha a szigorúbb előírás elvét, akkor érvénytelen. 2) Egy latin katolikusnak, aki egy latin személyi plébános alárendeltje (pl. tábori lelkész), egy keleti katolikus jegyese van, de olyan helyen van a lakóhelyük, ahol nincs se latin, se keleti hierarchia. A személyi plébános egy latin diakónust bíz meg az esketéssel. Az eredmény ebben az esetben is ugyanaz. 3) Miként az előbbi eset, de mindkét hierarchia jelen van a területen. A kérdés már-

¹⁴ EICHOLT, B., *Formvorschriften bei einer Ritusverschiedenen Eheschliessung*, in *De Processibus matrimonialibus* 7 (2000) 179-180

¹⁵ FÜRST, C.G., *Interdipendenza del diritto canonico latino ed orientale*, in BHARANIKULANGARA, K., (a cura di), *Il diritto canonico orientale nell'ordinamento ecclesiale* (Studi giuridici XXXIV), Città del Vaticano 1995. 33.

most az, hogy melyik helyi jog az előírás. 4) Egy keleti rítusú papról van szó, aki latin egyházmegyébe inkardinálódott. Törvényesen delegálták, de elfelejtette a 'ritus sacer'. Ha a 'locus regit actum' elvét alkalmazzuk, a házasság érvényes, ha a rítushoz tartozás vagy a szigorúbb előírás elvét, úgy a házasságkötés érvénytelen. 5) Egy interrituális házasságot csak tanúk előtt kötöttek, mivel nem volt elérhető az illetékes plébános. Viszont egy esketési felhatalmazással rendelkező diakónus elérhető volt, de ténylegesen nem hívták meg. Érvényes-e a házasságkötés ilyen körülmények között? Mivel a házasságot a rendkívüli formában kötötték, úgy annak a feltételeinek teljesülését kell megvizsgálni. A két kódex vonatkozó előírásai szinte azonosak, ám egy ponton mégis jelentősen eltérnek: a felek nem tudják elérni az illetékes közreműködőt. A közreműködők a két kódexben nem azonosak. A latin kódexben ilyenek a püspökök, a papok és a diakónusok, míg a keleti kódexben ki vannak zárva a diakónusok. Ha a 'locus regit actum' elvét alkalmazzuk, és ha a házasságot latin területen kötötték, akkor a házasság érvényessége az 1116. k. előírásának megtartásától függ. Ez pedig azt jelenti, hogy a házasság érvénytelen, mivel latin diakónus elérhető lett volna. Míg keleti területen kötve érvényes a házasságkötés. Ha pedig olyan területen kötik ezt a házasságot rendkívüli formában, ahol nincs se latin, se keleti hierarchia, akkor milyen elvet kell alkalmazni? Ha a közreműködő rítushoz tartozás elvét alkalmazzuk, szintén nem kapunk meggyőző eredményt: a latin jog szerint érvénytelen, míg a keleti jog szerint érvényes lesz a házasságkötés. Ha pedig a szigorúbb előírás elvét követjük, akkor a házasság érvénytelen.

A fenti elvek alkalmazhatóságát illetően az alábbi magyarázatok vannak: a 'locus regit actum' elvét a kánonjog mint általános elvet nem ismeri el. A rítushoz tartozás elvét illetően csak arra lehet következtetni, hogy a kiszolgáltató milyen rítusban köteles a szentséget kiszolgáltatni, s nem arra, hogy mely törvények alkalmazandók az ilyen házasságkötés érvényessége megállapításához a forma tekintetében. Ami pedig a szigorúbb előírás elvét illeti, arra hivatkoznak a szerzők, hogy a két kódex autonóm, tehát egyik előírása sem magasabb rangú, tehát figyelembe kell venni a keleti hagyományt. Ezért az összes formára vonatkozó szabályt meg kell tartani. Maga Bernd Eicholt is ezt az utóbbi értelmezést tartja helyesnek.

Ami a diakónusokat illeti, a Lumen gentium 29. pontja kifejezetten elismeri a diakónusok ontológiai képességét a házasság megáldására vonatkozóan. A latin kódex ezt a képességet mint jogképességet is elismeri, ellenben a keleti kódex a keleti hagyományra hivatkozva nem teszi ezt lehetővé. Urbano Navarrete szerint nincs olyan érv, ami ellene mondana a latin diakónus latin ordinárius által történt delegálásának, ha keleti híveket latin ordináriusra bíz a jog, éspedig azért, mert ilyen tilalom nincs a törvénykönyvekben¹⁶. Továbbá, a latin diakónusnak ontológiai képessége van a házasság megáldására. További szempont, hogy miért is bízzák a keleti híveket latin ordináriusra. Azért, mert az adott területen nincs keleti hierarchia, tehát a keleti hívek igen sajátos körülmények közt vannak saját rítushoz

¹⁶ NAVARRETE, U., *Questioni sulla forma canonica*, in *Periodica* 85 (1996) 505.

való joguk gyakorlása vonatkozásában. Amennyiben pozitív valószínű kétség támad a diakónus felhatalmazását illetően, úgy érvénybe lép a 'supplet Ecclesia' elv alkalmazása, tehát a házasság érvényes lesz.

A laikusok delegálásával kapcsolatban az alábbiakat kell figyelembe venni: ez a latin kódexben is csak olyan esetben lehetséges, ha tartósan hiányoznak a papok, és szerencsésebb élni ilyen körülmények között is a rendes, mintsem a rendkívüli formával. Mármost mi a helyzet akkor, ha keleti hívek latin ordinárius joghatósága alá kerülnek a CCEO 916. k. 5§ értelmében, s a házasulandó felek egyike ehhez a keleti egyházhoz tartozik. Ha tehát a világiak házasságkötésnél való közreműködése delegálásának a célja, vagyis a törvény célja az, hogy elkerülhetővé váljon a rendkívüli forma alkalmazása, akkor nincs igazi érv az ellen, hogy a fenti körülmények között ne delegálhatna a latin püspök világi hívőt a házasságkötéshez abban az esetben, ha így elkerülhetővé válik a rendkívüli forma alkalmazása. Természetesen ha a rendkívüli formára kerül sor, úgy annak érvényessége a feltételek teljesülésétől függ. Úgy tűnik azonban, hogy a rendes körülmények között mindenképp szükséges a papi áldás, tehát a papi közreműködés. Rendkívüli körülmények esetében, ami jelen esetben a papok tartós hiányát jelenti, erősebb a házassághoz és a szentséghez való jog, tehát érvényes lesz a kötés abban az esetben is, ha világit delegál a püspök. Ez az elv doktrinális jellegű, tehát érvényes a keleti nem katolikusok házasságára is¹⁷.

Összefoglalva, az interrituális kérdések esetében maga globalításában kell hogy tekintetbe vegyünk néhány elvet: 1) a saját rítushoz való jogot; 2) sajátos esetben erősebb a házassághoz való jog az előbbi jognál; 3) a házasságkötés helyének szabad megválasztása jogát, ha egyszerre két különböző rítusú fórum is illetékes; 4) fenyegető súlyos nehézségek fennállta esetében a tisztán emberi törvények nem köteleznek; 5) a pásztori bölcsességet. Ezen elvek fényében az alábbi következtetéseket vonhatjuk le: 1) Valószínűleg nem érvényesek sem a 'locus regit actum', sem a rítushoz tartozás elvei; 2) a szigorúbb szabály elve érvényes mindaddig, míg lehetetlenné nem válik a saját rítushoz való jog gyakorlása.

IV. ÖSSZEZÉS

Az egy katolikus hit olyan gazdag, hogy különböző rítusokban fejeződik ki, olyan rítusokban, melyek méltóságban egyenrangúak, s mint ilyenek őrzendők. Különböző rítusú katolikus hívek a házasságkötés révén tartós módon kerülnek kapcsolatba a másik rítussal. A házasságkötés alapvető jogának gyakorlását kondicionálja valamiképp a rítushoz való jog is.

A házasságkötés formája részét képezi a saját rítushoz való jognak, ezért ha különböző lényegi elemei vannak esetünkben a keleti és a latin házasságkötési formának, úgy az jogi konfliktusok forrása lehet. Ezt a veszélyt elkerülendő egyszerű és rugalmas törvényhozásra van szükség, hiszen ez képezi alapját a hatékony köz-

¹⁷ NAVARETTE, U., *Questioni sulla forma canonica*, in *Periodica* 85 (1996) 508-509.

igazgatásnak és bíraskodásnak. Ez a hagyományok őrzésében, de ugyanakkor egyesítésében is megmutatkozhat. Mivel a világ ma könnyen lehetővé teszi az egyes hagyományok találkozását, sőt keveredését, szimbiózist, ezért a legkisebb közös többszörös a kánoni forma elemeiben egyrészt azt jelenti, amit Krisztus Urunk rendelt a házasságkötéssel kapcsolatosan, nevezetesen a felek törvényes beleegyezését, másrészt jelentheti az egyes hagyományok által ápolt sajátos elemek összesítését is, vagyis azt, hogy a papi áldás egy esetleges jövőbeli latin törvényhozásban szintén lehetne lényegi elem, vagyis érvényességhez kötött feltétel.

A hatályos törvényhozás gyenge pontjának tekinthető az interrituális házasságkötés érvényességének bizonytalansága abban az esetben, ha hiányzik a papi áldás. Ezt bizonyítják a különböző értelmezési kísérletek, melyek közül a szigorúbb norma elve tűnik alkalmazhatónak, vagy inkább kívánatosnak rendes körülmények között. E kétség eloszlátása érdekében célszerű lenne egy hiteles magyarázat a Pápai Törvénymagyarázó Tanács részéről¹⁸, melynek tartalma nézetünk szerint az alábbi lenne: rendes körülmények között ökumenikus szempontból és a keleti hagyomány figyelembevételé miatt az interrituális házasságot latin közreműködő esetében is papi áldásnak kell kísélnie, tehát a közreműködőnek papnak kell lennie. Ez a javaslat egy tisztán egyházi jogú norma lenne, tehát nem lenne visszamenő hatályú.

Ugyancsak kívánatosnak látszik egy részletes lelkipásztori utasítás kidolgozása, mely a házassági közreműködők számára megkönnyítené a kánoni előírások megértését és helyes alkalmazását. Ugyancsak egy ilyen utasítástól várható egy kiegyensúlyozott lelkipásztori tevékenység a házasságkötésre vonatkozóan. A lelkipásztori tevékenységnek ugyanis nem szabad elszakadnia a hatályos kánoni fejelemtől, sőt, azt kell megállapítanunk, hogy az igazi lelkipásztori tevékenység első vonatkoztatási pontja épp a kánoni törvényhozás.

A kánoni forma tehát, ha azt a maga globalitásában tekintjük, kifejezi az egyház házasságkötéssel kapcsolatos tanítását, mintegy megjeleníti a katolikus, és azon belül a ritusbeli identitást. Ez azt is jelenti, hogy a kánoni forma az egyik legfontosabb tételes jogi intézménye marad a jövőben is a katolikus házasságjognak.

---

¹⁸ SABBARESE, L., – SALACHAS, D., *Questioni interecclesiali nel diritto matrimoniale canonico*, in *Euntes Docete* LVI/3 (2003) 174. Tudomásunk szerint ez a dubium már a Pápai Törvénymagyarázó Tanács előtt van, s belátható időn belül megszületik a vonatkozó magyarázat is.